

J. JABLONSKIS — LIETUVIŲ LITERATŪRINĖS KALBOS UGDYTOJAS¹

K. ULVYDAS

XIX amž. paskutinieji ir XX amž. pirmieji dešimtmečiai lietuvių literatūrinės kalbos istorijoje yra nepaprastai reikšmingi: tuo metu intensyviausiai vyko ir galutinai pasibaigė lietuvių nacijos ir nacionalinės kalbos formavimosi procesas, lietuvių literatūrinė kalba, pradėjusi savo raidos kelią dar XVI amž. viduryje, tuo metu pakilo į naują, nacionalinės kalbos pakopą, prasidėjo naujas, nacionalinės lietuvių literatūrinės kalbos raidos etapas.

J. Jablonskis lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos formavimosi istorijoje iš kalbininkų užima pačią žymiausią vietą. Jo nuopelnai lietuvių kalbos kultūrai ir lietuvių kalbos mokslui yra tokie reikšmingi ir dideli, kad jiems nušvesti reikėtų išsamių monografinių tyrinėjimų. Ne veltui jis dažnai buvo vadinas lietuvių literatūrinės kalbos tėvu, didžiausiu jos ugdytoju. Ir iš tikrujų visa jo kūrybinė veikla nuo pat universitetinių studijų metų iki paskutinio gyvenimo atodūsio yra skirta lietuvių literatūrinei kalbai gaivinti ir ugdyti, lietuvių kalbos mokslui kelti.

Gimęs 1860 m. gruodžio 30 d. Kubilių kaime, netoli K. Naumiesčio, lietuvių valstiečių šeimoje, kūdikystę ir ankstybają vaikystę praleido pačioje gimtinėje, nuo 12 iki 17 m. amžiaus (bent vasaros atostogų metu) gyveno Meištuose, prie pat K. Naumiesčio, vėliau atostogų parvažiuodavo į Rygiškius, Griškabūdžio apylinkėse, kur tévai buvo nusipirkę ūki. Nuo Rygiškių kaimo pavadinimo ir kilo J. Jablonskio dažnai vartotasis slapyvardis — Rygiškių Jonas.

Vadinasi, J. Jablonskis jau pačius pirmuosius žodžius tarė ta tarme, kurios pagrindu istorijos buvo lemta formuotis nacionalinei lietuvių literatūrinei kalbai. Nuo gimtosios pietinių aukštaičių vakariečių, arba suvalkiečių, tarmės J. Jablonskis nenutolo visą gyvenimą, iš jos jis sémési daugiausia medžiagos visiems savo kalbos praktikos ir mokslo darbams.

Kad labiau išryškėtų J. Jablonskio, dar vaiko ir jaunuolio, charakterio tvirtumas, svarbu prisiminti ano meto lietuvių kalbos ir lietuvių kalbos mokslo padėtį.

¹ Sutrumpintas pranešimas, skaitytas 1960 m. gruodžio 24 d. Lietuvos TSR Mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros instituto surengtoje mokslinėje konferencijoje, skirtoje J. Jablonskio 100 metų gimimo sukakčiai paminėti.

Ponų, sulenkėjusių kunigų ir didžiosios miestų gyventojų dalies užmiršta ir paniekinta, carinės valdžios persekiojama ir naikinama lietuvių kalba skambėjo tik šiaudinėje pastogėje. Čia nuo neatmenamų laikų sunkius darbo žmogaus gyvenimo žingsnius lydėjo ir lengvino melodingos ir svajingos liaudies dainos, keliančios darbo žmonių dvasią ir įkvėpiantios jiems viltį sulaukti geresnio ir šviesesnio gyvenimo; čia ilgais žiemomis vakarais, dažnai tik degančia skala pasišviečiant, buvo sekamos fantastiškiausios pasakos, buvo menamos vaizdingiausios mūslės, skambėjo neišsenkas liaudies sąmojis. Mokyklų buvo nepaprastai maža, ir lietuvių kalba jose nebuvvo dėstoma. Tik Marijampolės (dabar Kapsuko) gimnazijoje (kurią 1881 m. baigė J. Jablonskis) caro valdžia, norėdama atitraukti besimokančius lietuvių vaikus nuo lenkų įtakos, buvo leidusi fakultatyviai dėstyti ir vieną savaitinę lietuvių kalbos pamoką.

Nors J. Jablonskio vaikystėje ir jaunystėje jau buvo pasirodė tokiu reikšmingu lietuvių grožinės literatūros klasikų kūrinių, kaip nemiršami K. Donelaičio „Metai“, A. Baranausko „Anykščių šilelis“, M. Valančiaus „Palangos Juzė“ ir kt., tačiau visa tai dar tebuvo taip negausiai paskleista ir taip sunkiai prieinama bei gaunama, kad nėra ko né kalbėti apie tų kūrinių įtaką jaunajam J. Jablonskiui.

Vakarų Europoje lietuvių kalbą buvo išgarsinės A. Šleicheris, 1856 m. parašęs pirmąją mokslinę lietuvių kalbos gramatiką. Lygiai po 20 metų, t. y. 1876 m. (kai J. Jablonskis mokėsi gimnazijoje), išsamią ir labai kruopštčiai parašytą lietuvių kalbos gramatiką išleido F. Kuršaitis. I lietuvių kalbą, kaip i vieną svarbiausiuju ir aktualiausiuju tyrinėjimo objektu, žiūréjo ne tik žymiausieji Vakarų Europos, bet ir Rusijos lingvistai — tokie lyginamojo-istorinio indoeuropiečių ar slavų kalbų mokslo atstovai, kaip A. Potebnia, F. Fortunatovas, I. Boduenas de Kurtené, kiek vėliau A. Šachmatovas ir kt.

Iš pačių lietuvių į gimtosios kalbos studijas daugiausia buvo įsitraukę A. Baranauskas ir jo mokinys fenomenalus kalbininkas K. Jaunius.

Visa tai turint galvoje, negalima pamiršti to, kad carinė reakcija smaugė bet kokį lietuviybės pasireiškimą, jau vien lietuviškų knygų, spausdintų lietuviškomis raidėmis, skaitymas buvo laikomas didžiliu politiniu nusikaltimu, už kurį griežčiausiai buvo baudžiama.

Bažnyčia liaudžiai bruko' tą kalbą, kuria buvo parašyta „Broma, atverta ing viečnastį“, „Živatai šventųjų“, „Pekla“, kantičkos ir kitos bažnytinės knygos. Ir taip buvo geriausiu atveju, nes šiaip daugelyje Lietuvos vietų, ypač vidurio, rytų ir pietryčių Lietuvoje, daugiausia gal Vilniaus krašte, didelė kunigų dalis buvo visiškai sulenkėjusi ir lietuviškai su liaudimi negalėjo palaikyti jokio ryšio, liaudis čia buvo priverstinai lenkinama, jos tautinė sąmonė slopinama.

Net pačioje Marijampolės gimnazijoje, kuri šiaipjau buvo reikšmingas kultūros židinys Lietuvoje, viešpatavo reakcinė dvasia, buvo įsišaknijęs lenkiškasis buržuazinis nacionalizmas ir šovinizmas. Daugelis lietuvių valstiečių vaikų imdavo gėdytis savo tévų ir jų kalbos, ilgainiui jie visiškai išsižadėdavo savo tautybės ir gimtosios kalbos.

Suprantama, kad J. Jablonskis dar jaunas buvo išsiugdės tvirtą charakterį ir rimtai žiūrėjo į gyvenimą. Tėvų ir giminių raginamas, į kunių seminariją jis nestojo, o émė studijuoti Maskvos universitete klasikinę filologiją, tikédamas, baigęs universitetą, gauti mokytojo vietą Lietuvoje. Jeigu, mokydamasis gimnazijoje, jis dar ir žavėjosi romantiškomis T. Narbuto, A. Mickevičiaus, I. Kraševskio pažiūromis į Lietuvą ir save kartais buvo belaikas tokio tipo lietuviu, kurį geriausiai charakterizuoją žinomoji sena formulė *gente lituanus, natione polonus*, tai, studijuodamas Maskvos universitete, pažangiu rusų profesorių ugdomas ir to universiteto sveikos ir kūrybingos atmosferos supamas, taip pat paveiktas kylančio lietuvių nacionalinio judėjimo, jis galutinai pasiryžo visas savo jėgas skirti lietuvių kultūrai kelti, todėl, gavęs 1885 m. diplomą, grįžo į Lietuvą, tikédamas čia išijungti į liaudies švietimo darbą.

Bet sulig universiteto baigimu prasidėjo audringas, turiningas ir kūrybingas J. Jablonskio gyvenimas, pilnas vargo, skausmo, nusivylimų, kančių ir kovos už šviesą bei mokslą. Mokytojo vietą jis tegavo po kelerių metų, bet ne Lietuvoje, kaip svajojo, o Latvijoje — Mintaujos gimnazijoje. Nepatikęs carinei valdžiai, jis iškeliamas dar toliau nuo Lietuvos — į Taliną. Rusijos Mokslų Akademija jam pavedė redaguoti didžiausią ir reikšmingiausią to meto lietuvių leksikografijos darbą — A. Juškos žodyną. Tikrindamas ir pildydamas žodyno medžiagą, vasaros atostogų metu jis parvažiuodavo į Lietuvą. 1900 m. vasarą, gyvendamas Lietuvoje, jis kartu su P. Avižioniu parašė „Lietuviškos kalbos gramatiką“, išėjusią iš spaudos 1901 m. ir suvaidinusią didžiulį vaidmenį lietuvių literatūrinės kalbos istorijoje. Vien dėl to, kad į caro žandarų rankas patekusiam palangiškio gydytojo L. Vaineikio laiške, rašytame ižymiam lietuvių revoliucinio judėjimo veikėjui V. Mickevičiui-Kapsukui, buvo minima, jog pas J. Jablonskį esą galima gauti lietuviškų knygų, jis atleidžiamas iš darbo, o kitais metais ištremiamas toliau nuo Lietuvos. Kartu su tėvu į ištremimą vyksta ir *vyresnysis* sūnus (1960 metais miręs Lietuvos TSR MA akademikas Konstantinas Jablonskis). Kiti šeimos nariai liko Lietuvoje. Ištremtas J. Jablonskis apsigyveno Pskove.

Pažymétina, kad ir ištremtyje, kaip anksčiau universitete ir Taline, jis toliau jautė pažangiu rusų mokslininkų globą: Rusijos Mokslų Akademija, akademikų F. Fortunatovo ir A. Šachmatovo rūpesčiu, už A. Juškos žodyno redagavimą paskyrė jam po 100 rb. ménnesnio atlyginimo. Toji pat Rusijos Mokslų Akademija išrūpino jam leidimą grįžti iš ištremties į Lietuvą. 1903 m. jis apsigyveno Šiauliuse.

Persikėlęs 1904 m. su šeima į Vilnių, J. Jablonskis mėgino išijungti į spaudos darbą, bet, buržuazinių leidėjų išnaudojamas, negalėjo nė savo šeimos išmaitinti, todėl kurį laiką dėstė lietuvių kalbą Vilniaus gimnazijoje, už šį darbą tegaudamas nedideles visuomenės surenkamas pašalpėles. Vėliau laisvai samdomo mokytojo teisėmis išikûrė Panevėžio mokytojų seminarijoje, kur dėstė lietuvių kalbą. Dėl direktoriaus intrigų turėjo išsikelti į Brestą, kur gavo etatinę lotynų kalbos mokytojo vietą. Čia visiškai pašlijus sveikatai, paastrėjus chroniškai inkstų ligai, persikėlė į Gardiną. 1911 m. išleido kitą nepaprastai reikšmingą gramatikos darbą —

„Lietuvių kalbos sintaksę“. Prasidėjus pirmajam pasauliniam karui, kurį laiką dirbo Veliže, Vitebsko gubernijoje, vėliau — Voroneže, kur buvo evakavęsi daug lietuvių, ypač moksleivių. Čia liga jau tiek progresavo ir ji sukaustė, kad nebegalėjo paeiti ir į pamokas važinėjo račiukais. Dėstydamas lietuvių kalbą, kartu su kitais mokytojais parengė dvi dalis skaitinių „Vargo mokyklai“, be to, išleido „Mūsų rašybą“ ir kitus kalbos darbus.

1918 m. vasarą J. Jablonskis grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Vilniuje, kur tebesiautėjo vokiškieji okupantai. Ligos iškamuotas, be jokio turto, jis vėl atsidūrė su šeima varge. Tačiau nepraėjo nė pusės metų, ir Lietuvoje buvo paskelbta Tarybų valdžia. Komunistų partija ir Laikinoji Tarybų Lietuvos revoliucinė vyriausybė, įvertindama J. Jablonskio nuopelnus lietuvių tautos kultūrai ir mokslui, paskyrė jam stambią vienkartinę pašalpą ir nuolatinį atlyginimą. Vilniuje gyvendamas, 1918 m. jis išleido platesnés apimties „Lietuvių kalbos gramatiką“. Bet neilgai jam teko džiaugtis sudarytomis darbo sąlygomis. Tarybų valdžia Lietuvoje buvo užgniaužta. 1919 m. vasarą iš Vilniaus J. Jablonskis persikėlė į Kauną, kur dėstė lietuvių kalbą mokytojų kursuose, o 1922 m. buvo išrinktas naujai įsteigto Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto garbės profesorium. Kad ir būdamas ligos visiškai prikaustytas prie vežimėlio, jis nesitenkino garbės profesoriaus titulu, o, kol galėjo, dėstė studentams lietuvių literatūrinės kalbos kursą. Kai jau nebegalėjo nė plunksnos valdyti, savo mintis diktuodavo kitiems.

Kad ir sunkiomis sąlygomis dirbdamas bei didžiai nesveikuodamas, J. Jablonskis Kaune 1922 m. išleido plačiąją „Lietuvių kalbos gramatiką“, 1925 m. — „Lietuvių kalbos vadovėlių pirmosioms vidurinių mokyklų klasėms“, 1928 m. — „Linksnius ir prielinksnius“.

Be šių darbų, J. Jablonskis pastaraisiais savo gyvenimo metais toliau tėsė dar 1883 m. pradėtajį vaisingą spaudos darbą: jis parašė ir išspausdino daug straipsnių įvairiaiš kalbos kultūros, kalbos mokslo, visuomenės gyvenimo klausimais, literatūrinėmis ir pedagoginėmis temomis ir daug knygų recenzijų.

Mirė J. Jablonskis 1930 m. vasario 23 d. Kaune, nepalikdamas šeimai jokio turto, jokių namų bei ūkių, tik savo darbais pasistatęs nenykstančią paminklą. Jo žmonai našlei Kauno universiteto vadovybė tik su didelėmis pastangomis išrūpino pašalpą pragyvenimui.

Didžioji ir pati reikšmingiausioji J. Jablonskio rašytinio palikimo dalis yra paskelbta jo raštų penkiatomio² ir rinktinės raštų dvitomio³ parvidalu. Kita dalis, pvz.: „Lietuvių kalbos vadovėlis pirmosioms vidurinių mokyklų klasėms“, skaitinių „Vargo mokyklai“ I ir II d., „Trumpas žemės aprašymas“, „Pasakėcios“, „Visuomenės įnamiai“, „Baisusis milžinas“, „Urvinis žmogus“, „Keli moksleivių vertimai“ ir visa serija kitų vertimų ir darbų⁴, pareikalavusių iš J. Jablonskio daug laiko ir jégų, čia nė nei-

² Jablonskio raštai (redagavo J. Balčikonis), 1—5, Kaunas, 1932—1936.

³ J. Jablonskis, Rinktiniai raštai (sudarė J. Palionis), 1—2, Vilnius, 1957—1959.

⁴ J. Jablonskio darbų bibliografiją žr. „Archivum philologicum“, 2, 15—37, Kaunas, 1931.

eina. Kolektyvinį teksto vertimą ir jo svarstymą su mokiniais klasėje ar auditorijoje Jablonskis buvo pasirinkęs kaip vieną kalbos mokymo prie-monių. Nors dalis tų vertimų dabar jau bus gerokai senstelėję turinio po-žiūriu, tačiau anuomet jie yra turėjė didelę reikšmę lietuvių literatūrinės kalbos ugdymui, jos rašybinių, morfologinių ir sintaksinių normų įtvirtini-nimui; kalbos požiūriu jie ir dabar néra nustojo reikšmės, todėl dažnai jų negalima né lyginti su šiaip sau vertimais, atliktais daugelio kitų ver-tėjų. J. Jablonskis savo gyvenime yra atlikęs daugybę ir tokio lietuvių literatūrinės kalbos ugdymui didelę reikšmę turėjusio kalbos darbo, kuriuo neįmanoma išreikšti nei tomai, nei puslapiais bei lankais. Čia turimos galvoje jo kasdieninės konsultacijos, jo ilgametė vaisinga pedagoginė veikla, pareikalavusi ypač daug sveikatos ir jégų.

Dabar, kai praėjo šimtas metų nuo J. Jablonskio gimimo ir daugiau kaip 30 metų nuo jo mirties, jis iškyla prieš mus, kaip viena didžiausių asmenybių ne tik lietuvių literatūrinės kalbos, bet ir lietuvių tautos kul-tūros istorijoje.

Jeigu atsiminsime jo nuolatinį prievertinį kilnojimą iš vieno miesto į kitą, jo trėmimą, persekiojimą, jo sunkią, tiesiog sveikatą sugriovusią kovą dėl duonos kąsnio, jo per daugelį metų iki pat mirties progresavusią ligą ir kartu pažvelgsime į jo išvarytajį darbo barą lietuvių literatūrinės kalbos ugdymo ir lietuvių nacionalinės kultūros kėlimo srityje, tikrai turėsime nustebti, iš kur jisai, taip anksti pavargęs kūną ir visai palie-gęs, sémési savo darbams tiek nepalaužiamos valios, energijos, pasiaukojimo ir dvasinės stiprybės, kas gi visą gyvenimą skatino jo pasiryžimą dirbtį lietuvių literatūrinės kalbos ir lietuvių kalbos mokslo ugdymo darbą. Visas jo sunkus, bet taurus gyvenimas, visas jo darbas rodo, kad nieko jis labiau nebrangino ir nemylėjo, kaip tiesą moksle ir savo gim-tąjį kraštą, jo liaudį. Meilė gimtajam kraštui ir jo liaudžiai teikė jam moralinių jégų kovoti, kaip jis pats rašė, už duoną, švesą ir laisvę išnau-dojamai liaudžiai. Toji meilė taip pat teikė jo asmenybei tiek žmogiško šviesumo, taurumo ir žavumo, kad tuo stebėjosи visi arčiau su juo susi-dūrė, tuo ir šiandien stebisi, kas bent kiek susipažista su jo gyvenimu ir darbais.

Visuomenės veikloje J. Jablonskis nebuvo sutapęs su jokiomis bur-žuazinėmis partijomis, kurių jo laikais jau nestigo. Tačiau, kaip ir nemaža kitų to meto inteligenčių, dėl visuomeninių-politinių pažiūrų ribotumo jis nesupratė nei klasių kovos, nei darbo žmonių revoliucinio judėjimo reikšmės. Jis nuoširdžiai tikėjo, kad liaudį galima padaryti laimingą vien švietimo kėlimu.

Charakterizuojant J. Jablonskio asmenį, dar reikia pridurti, kad jis mylėjo ne tik savo gimtąją kalbą ir savo tautą, bet ir kitų tautų kalbas ir tomis kalbomis kalbančius žmones bei jų kultūrą. Su didele pagarba apie jį atsiliepia ne tik buvę jo mokiniai lietuvių, bet ir kitų tautų atsto-vai. J. Jablonskis savo ruožtu nepaprastai pagarbiai atsiliepdavo apie savo profesorius Maskvos universitete — ižymiausius rusų lingvistus akad. F. Fortunatovą ir ypač prof. T. Koršą. Jis jiems buvo dėkingas už lietuvių kalbos aukštinimą ir skatinimą atsidėti jos ugdymui ir tyrimui.

Kartu jis labai vertino rusų lingvistiką, literatūrą ir pažangią rusų kultūrą. Rusų lingvistika padėjo jam susiformuoti ir kaip lituanistui.

Svarbiausias J. Jablonskio kalbos darbų šaltinis ir jo ugdomas nacionalinės literatūrinės kalbos normų kriterijus buvo liaudies šnekamoji kalba. Tai jis pats aiškiai nusako jau savo pirmosios gramatikos pratarmėje šiais žodžiais: „...rašytojas, kuris nori sustatyti kalbos vadovę, privalo kaip reikiant pats ištirti šnekamąjį kalbą, nes rašomoji arba raštų kalba tiktais ant jos įstatymų tereikėtų remti ... suvartojoant prie žmonių kalbos ir rašytojų darbus, reikia būti labai atsargiam: gramatikai iš tų darbų tiktais tokie tereikia imti mažmožiai, kurie yra tiesiai pasemti iš žmonių kalbos ir paremti ant tos kalbos įstatymų.

Ir žmonių kalbą suvartojoant gramatikos tikslui, reikia būti atsargiam: mūsų tauta nuo senų senovės kentėjo visokias svetimas įtekmes, kurios gerokai sugadino ir tautos kalbą. Trumpai sakant, pačią žmonių kalboje daug kas yra paremta ant svetimų kalbų: iš svetimų kalbų įsirovė mūsų kalbon ne tiktais daugybė svetimų žodžių, bet ir nemaža reiškiniai, kurie teršte teršia mūsų žmonių kalbą. Teip, prie žodžių ir reiškiniai tikrų lietuviškų, vartojojamų tarp žmonių nuo senų senovės, yra mūsų šneka-mojoje kalboje daug ir šiukslių. Tos šiukslės reikia mokėti atskirti nuo grūdų, nes gramatikai tiktais žmonių kalbos grūdai tereikėtų suvartoti⁵.

Patį nacionalinės lietuvių literatūros kalbos pagrindą, taip pat tarmių ir literatūrinės kalbos savykų J. Jablonskis nusako taip: „Rašomosios kalbos tiesas visuomet įgija kokia-norint viena tarmė; kitos tarmės pri-duoda jai tiktais savo geriausius mažmožius... Jei rašomoje tarmėje stinga kokio žodžio, kuris yra žinomas tiktais iš kitų tarmių, rašytojas turi vartoti tą žodį, vistiek kame ji razdamas; jei raštų tarmėje néra kokių tikrai lietuviškų reiškiniai, vartojojamų kitose tarmėse, rašytojas privalo naudotis iš kitų tarmių; jei rašytojui yra žinoma, kad jo vartojoamas žodis beveik vi-sur kitaip bus suprantamas, jis turi kiek galédamas taikintis prie skaity-tojų ir visada rūpintis, kad ji suprastų daugumas. Teip pasielgiant su kitomis tarmėmis ir rašant „vienu“ tarme galima bus tikėtis, jog raštų tarmė bus suprantama skaitytojams ir įgis visas „rašomosios kalbos“ tie-sas. Taigi šitos gramatikos kalba bus „paprastoji suvalkiečių tarmė“, tik bus ji, kur reikiant, ir kitomis tarmėmis sustiprinama ir suremiamā⁶.

Beveik visas J. Jablonskio kūrybinės veiklos laikotarpis sutapo su nacionalinės lietuvių literatūrinės kalbos formavimosi laikotarpiu. Tokiu būdu jis pats galėjo tiesiogiai stebėti lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos formavimosi procesą ir aktyviai Jame dalyvauti. Tas jo dalyvavimas dėl didelės kalbininko erudicijos, sveikos nuovokos ir gilių intui-cijos buvo labai vaisingas ir reikšmingas. Žinoma, mes neturėtume per-vertinti J. Jablonskio vaidmens, laikydami ji vieninteliu lietuvių nacio-nalinės literatūrinės kalbos ugdytoju ir net jos tévu, kaip kartais buvo pasakoma, bet vis dėlto nereikia pamiršti, kad kito tokio energingo, suma-naus, taip puikiai teoriškai pasiruošusio kalbininko, su tokia meile dirban-čio lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos ugdymo darbą, Lietuvoje

⁵ Petras Kriaūšaitis, Lietuviškos kalbos gramatika... 1, Tilžé, 1901.

⁶ Ten pat, 1–2.

nebuvo. Šia prasme J. Jablonskis buvo toli pralenkės kitus du įžymiuosius lietuvių kalbininkus — A. Baranauską ir K. Jaunių, kurie nesugebėjo jaus- ti gyvų ir plačių besiformuojančios lietuvių nacijos reikalų ir nemokėjo susieti jų su savo tiriamuoju darbu. Čia kalbama prasme J. Jablonskiui negalejo prilygti nė jauniausiasis to įžymiojo ketverto atstovas K. Büga. Tuo tarpu, kai A. Baranauskas ir ypač K. Jaunius bei K. Büga šturmavo kalbos mokslo viršunes ir savo išvadą naujumu bei originalumu stebino tiek Vakarų Europos, tiek Rusijos kalbos mokslo autoritetus, J. Jablonskis buvo atsidėjęs paprasciausiemis kasdieniniams nacionalinės lietuvių literatūrinės kalbos praktikos klausimams, nuo kurių greito, operatyvaus ir moksliskai pagrįsto sprendimo labai daug parėjo tolesnis lietuvių nacio- nalinis literatūrinės kalbos raidos kelias, tos kalbos tobulėjimas.

Buržuaziniai tyrinėtojai J. Jablonskį kartais pavadindavo kalbininku eklektiku. Pastebėtina, kad toks jo apibūdinimas netikslus ir neteisingas, nes jis, ir iš įvairių tarmių bei raštų lasiodamas kalbos faktus ir juos aiškindamas, laikėsi griežtos sistemos, visuomet turėdavo užsibrėžęs aiškų tikslą, visą gyvenimą vadovavosi vieningu literatūrinės kalbos normų patikrinimo kriterijum — nesužalota liaudies šnekamaja kalba. Nors jo darbe visų pirma realumas ir praktiškumas vyravo, tačiau netikslu būtų vadinti jį ir vien kalbininku praktiku, kaip dažnai daroma. Tiesa, jis yra didžiausias ir produktyviausias kalbininkas praktikas visoje lietuvių literatūrinės kalbos istorijoje, čia jam niekas iki šiol negali prilygti, bet, kaip A. Juška iš visų individualių autorų buvo ir tebéra žymiausias lietuvių leksikografas, K. Jaunius — aštriausias fonetikas ir griežtas fonetikos sistemintojas, K. Büga — ryškiausias komparatyvistas etimologas, akcentologas ir leksikologas, taip J. Jablonskis tebéra iki šiol nepralenkta sintaksininkas. Vadinasi, jis ne tik literatūrinės kalbos kūrėjas praktikas, bet ir sintaksininkas teoretikas.

Tiesa, J. Jablonskio sintaksės darbams kai kas iš didžiuoklių bei pasi- pūtelį prikišdavo ir dabar prikiša originalumo stoką, neattribojimą lo- gikos ir gramatikos kategorijų, sekimą pasenusiais rusų kalbos sintaksės vadovėliais ir t. t. Bet tų išpuikelių adresu reikia pasakyti, kad jie, kitokiomis, geresnėmis sąlygomis dirbdami, vis dėlto nepajégė parašyti origi- nalesnių sintaksės darbų, kur nebūtų painiojami logikos ir gramatikos dalykai. Daugelis po J. Jablonskio pasirodžiusių mokyklinių lietuvių kalbos sintaksės vadovėlių (M. Durio, P. Klimo, Z. Kuzmickio, P. Meškausko ir kt.), nors jų autoriai pratarmėse ir šiaip straipsniuose kartais nemaža yra prišnekėję apie įvairias pasenusias ir naujas sintaksės kryptis ir vado- vėlių tekste pasišvaistę tokiomis frazėmis, kaip *Anksčiau* (pavyzdžiui, apie sakinius su vienarūšėmis dalimis) buvo *manoma taip...*, o *mokslo* (kažkokio abstraktaus, neapibrėžto „mokslo“!) *įrodyta, kad yra kitaip* ir pan., yra ne kas kita, kaip J. Jablonskio sintaksės darbų perdirbiniai, kuriuose dažniausiai pakartota net toji pati iliustracinė medžiaga — tie patys J. Jablonskio sulasioti kalbos pavyzdžiai.

Galima drąsiai sakyti, kad J. Jablonskio visi atskiromis knygomis išėjė gramatikos darbai iki mūsų dienų yra išlaikę, jei ne visuomet prakti- nę, tai bent teorinę ir istorinę vertę. Visame J. Jablonskio rašytame

palikime gramatikos darbai užima žymiausią vietą. Lietuvių literatūrinės kalbos ugdymui jie turėjo didžiausią reikšmę, nes buvo plačiausiai vartojami, skaitomi, perdirbinėjami. Dažnai jų perdirbinėjimą ir sekimą jais veikiausiai reikia aiškinti tuo, kad nė vienas jų nėra kaip reikiant pritaiytyas mokyklos reikalui. Nekūrybingam mokytojui tikrai sunku buvo pagal juos dėstyti, ypač žemesnėse klasėse. Nė viename jų nėra jokių pratimų ar kokios griežtos teminės-metodinės medžiagos išdėstymo sistemos. Tačiau dėl turinio glauustum, kalbos aiškumo ir taisyklingumo, dėl terminologijos vieningumo ir tiesiog klasiškai parinktų pavyzdžių jie daugelį metų buvo nepakeičiamas gimtosios kalbos mokymo ir mokymosi priemonė tiek mokykloje, tiek šiaip gyvenime. Jie iš visų J. Jablonskio darbų ir bus daugiausia prisidėjė prie lietuvių literatūrinės kalbos fonetikos ir rašybos, morfologijos ir sintaksės normų plitimo ir išvirtinimo.

Kad geriau pajustume J. Jablonskio gramatikos darbų progresyvumą, jų kalbos aiškumą ir paprastumą, pažiūrėkime tik, kaip apibūdinamas daiktavardis 1. A. Baranausko, 2. K. Jauniaus ir 3. J. Jablonskio.

1. „Daiktavardis yra tai žodis susilėjęs isz dvėju žodžiu: daikto-vardis ir pasidaro vėnas žodis: daiktavardis. Daiktavardis yra praminimas arba pravardinimas koks norint daikto. Daiktai vėni yra gyvi, kurė savo valą gali persikelti isz vėnos vėtos kiton vėton, kaip va: žmogus, žvėris, paukštis, kirmėlė ir kiti...; kiti-gi negyvi, kurė savo valą negali pereiti isz vėnos vėtos kiton: medis, stalas, namai, saulė, geležis ir kiti... Dar yra daiktai nūmane numanomi, kaip tai: Dėvas, duszia, aniolas, dvasia, szaltis, kantrybė ir t. t. Tė tai daiktai dalijasi: vėni yra gyvi, kiti-gi negyvi.

Gyvi: Dėvas, Aniolas ir t. t.

Negyvi: karsztis, szaltis, meilė, teisybė ir tt⁷.

2. „Daiktavardys arbá esybēvardys (nomen substantivum); tó skýrjaus žódžiai žéñklina regimūn if neregimūn daiktų vardús, kaip ąntai, výras, zmóná, arklýs, avís, qñizúlas, akmú, prótas, jsmintis if k.⁸.

3. „Žodžius, kurie reiškia daikto vardą, vadiname *daiktavardžiais* arba *daiktininkais*.

Daiktai gali būti gyvi (*žmogùs, gyvulýs, pañkštis*) ir negyvi (*trrobà, arbá trobà, žémé, ēzeras*), matomi (*žmogùs, žémé*) ir nematomai (*Diëvas, prótas, atmintis*). Kiekvieno tokio daikto vardas bus daiktavardis⁹.

Nors čia duotujų citatų šaltiniai pagal išleidimo metus nedaug skirtiasi, tačiau jų kalba ir rašyba labai jau skirtinė. Tiesa, tie šaltiniai daugiau skiriasi pagal parašymo metus, bet ir tai, man rodos, nelemia jų kalbos skirtinumą. Jau tos trumputės citatos rodo, jog paprasčiausia ir mums prieinamiausia yra J. Jablonskio knygos kalba, nors toji knyga, kaip žinome, yra didelės skubos darbo rezultatas: ji parašyta vos per vieną vasarą, remiantis P. Avižonio trumputės gramatikėlės rankraščiu.

⁷ Kalbomokslis lėtuviszkos kalbos, iszdūtas per LL Tilžéje 1896, 22.

⁸ К. Я в н и с, Грамматика литовского языка, литовский оригинал и русский перевод, 47, Петроград, 1908—1916 (liet. dalis).

⁹ Petras Kriausaitis, Lietuviškos kalbos gramatika, 8, Tilžéje, 1901.

Didelis J. Jablonskio pranašumas (lyginant su kitais kalbininkais) yra tas, kad jis savo darbe sugebėjo atskirti ir iškelti tai, kas lietuvių nacionalinės literatūrinės kalbos raidos procese buvo progresyvu, gaju. Bet kokius to proceso stabdžius jis stengėsi tuoju išaiškinti ir pašalinti. Jis suprato, kad amžius bažnytininkų brukta liaudžiai pilna žargonybių bažnytinių raštų kalba jokiu būdu negali būti imama nacionalinės lietuvių literatūrinės kalbos pagrindu. Tos žargonybėmis užterštos bažnytinių raštų kalbos elementų dar ypač buvo gausu XIX amž. pabaigos ir XX amž. pradžios klerikalinėje spaudoje. Ne auksas buvo ir buržuazinės liberalinės spaudos kalba. Kad ir orientuota į pietinių aukštaičių vakariečių (suvalkiečių) tarmę, ji vis dėlto buvo reikalinga didelės priežiūros ir tobulinimo. Joje dar knibždėte knibždėjo tokį žodyno svetimybę ar nevykelių naujadaru, kaip *parédkas*, *rédyrojas*, *rédikas*, *tavoras*, *metturgis*, *nabašninkas*, *grekonis*, *rymionis*, *kritikavoti*, *ateitiné* (ateitis), *apšviestūnas*, *tamsūnas*, *sandarbininkas*, *antgalvis*, *guodojimas*, *šénavojimas*, *mokslinyčia* (mokykla), *mokslainé* (t.p.), *mokslinčius* ir t. t., tokią sintaksés klaidą ir gremėzdą, kaip *einu ant vakzalo*, *mokéjo ne brangiau trijų rublių*, *iš priežasties sausos vasaros*, *apsivedé su latvémis*, *tyčia ilgai tēsia* (giedodami), *kad neduoti lietuviams giedoti*, *važinéja šiltuosè kailiniuosè*, *atsiduoda nuomon malūnas mieste Radviliškyje*, *kalbéti prigimtoje kalboje* ir t. t.

Su tokiomis kalbos piktžolėmis J. Jablonskis ryžtingai kovojo apie pusę šimtmečio. ir, reikia pripažinti, apvalé nuo jų lietuvių literatūrinę kalbą. Gerai išstudijavęs klasikines, slavų ir kitas kalbas, jis greit ir lengvai mokéjo pajusti, kas lietuvių kalbai yra primesta iš šalies, kas jai nebūdinga, kas žaloja ir darko jos nacionalinę specifiką.

Kad ir nepaprastai aukštindamas svetimų įtakų nesugadintą liaudies šnekamąją kalbą ir laikydamas ją literatūrinės kalbos normų kriterijum, J. Jablonskis nebuvo numojęs ranka ir į geriausią lietuvių rašytojų — klasikų kalbą. Jis ypač vertino K. Donelaitį, S. Daukantą, M. Valančių, Žemaitę, J. Biliūną ir kitus rašytojus. Grožinės literatūros kūrinių kalba buvo kitas svarbus jo kalbos darbų šaltinis. Į savo tiriamojo ir praktikos darbo šaltinius jis žiūréjo labai kritiskai, visa patikrindamas tuo pačiu kriterijum — liaudies šnekamąja kalba, apvalyta nuo svetimų apnašų. Višą gyvenimą jis atkakliai siekė lietuvių literatūrinės kalbos vienovės ir grynumo ir nepakentė kalbos praktikoje bet kokios anarchijos. Gal dėl to kai kas iš menkesnio lingvistinio išsilavinimo žmonių jam kartais prikišdavo per griežtą laikymąsi išsidirbtų kanonų ir per didelį literatūrinės kalbos sukaustymą tais kanonais. Bet, turint galvoje to meto literatūrinės kalbos normų nepastovumą ir svyravimą, toks J. Jablonskio griežtumas laikytinas tik progresyviu reiškiniu. Be jo griežtos linijos vargu ar būtų pavykę išgyvendinti tokias žodyno, frazeologijos ir sintaksés negeroves, kaip *betvarké* (netvarka), *bedarbé* (nedarbas), *belaisvē* (nelaisvė), *pripa-rodyti*, *prisiusti* (atsiusti), *kiaulių užlaikymas žiemą*, *virš dešimties*, *įsitė-myti*, *skaityti ką kaltù*, *pirmsédis*, *iteikti pinigus sulig nurodyto adreso* ir didžiulę daugybę kitų. Jei tos negerovės nebūtų buvusios laiku išgyvendintos, tai iš tikrujų sunku pasakyti, kur būtų nuéjęs lietuvių literatūrinės kalbos raidos kelias.

Jeigu J. Jablonskis atskiromis knygomis išėjusiais gramatikos darbais daugiausia išryškino ir padėjo prigydyti fonetikos, rašybos, morfoligijos ir sintaksės normas, tai savo straipsniais ir recenzijomis apvalė literatūrinės kalbos leksiką ir sintaksę nuo svetimybėi ir šiaip negerovių. Tie straipsniai ir recenzijos — tai savotiška lietuvių literatūrinės kalbos rai-dos kronika, apimanti beveik pusę šimtmečio ir rodanti, kokie buvo tos kalbos negalavimai, kaip jie buvo šalinami, kas stabdė ir kas skatinė literatūrinės kalbos augimą.

J. Jablonskis įnešė didžiulį indėlį į lietuvių terminologiją, apie kurią jis taip galvojo: terminus turi sudarinėti ir siūlyti atskirų mokslo sričių specialistai, o kalbininkai čia tegali būti konsultantai.

Formuojantis nacionalinei lietuvių literatūrinei kalbai, ypač buvo jau-čiamā įvairių naujų gyvenimo reiškinii ir abstrakčių sąvokų pavadinimų stoka (iš tikrujų, kada gi toji stoka nejaučiamā?). Mums šiandien įpras-čiausi terminai ir šiaip žodžiai, tokie, kaip *mokykla*, *ligoninė*, *turinys*, *ispūdis*, *itaka* ir daugelis kitų, kartais turėjo po keletą ir keliolika varian-tų. Įdomu tai, kad J. Jablonskis iš visų tų variantų geriau už bet ką kitą mokėjo parinkti tinkamiausius — kaip tik tokius, kurie geriausiai prigydavo.

Ir šiandien gyvai tebejaučiame J. Jablonskio įtaką terminologijos srityje. Jis pats yra sudarės ir paleidės į apyvartą nemažą įvairių terminų. Jo yra sukurta, galima sakyti, didžioji dabar vartojamų gramatikos terminų dalis, pvz., morfoligijos: *vardininkas*, *kilmininkas*, *naudininkas*, *ga-lininkas*, *vietininkas*; *asmenavimas*, *asmenuotė*; *vienskaita*, *daugskaita*; *esamasis*, *būtasis kartinis*, *būtasis dažninis*, *būsimasis*, *ištisinis*, *sudurtinis* *laikas*; *jungtukas*, *jaustukas*, *ištiktukas*, *prielinksnis*, *dalelytė* ir daugelis kitų; sintaksės: *veiksny*, *tarinys*, *pažymynys*, *papildinys*; *pagrindinis*, *ša-lutinis sakiny*, *kablelis*, *klaustukas*, *šauktukas* ir t. t.

Ir kiti lietuvių kalbininkai (A. Baranauskas, K. Jaunius) intensyviai sudarinėjo gramatikos terminus, bet jų šios srities darbas buvo nevaissin-gas. Daugelis jų sudarytų terminų ne tik nepagrįsti lietuvių kalbos žodžių darybos dėsniais, bet dažnai nesuprantami, plg., pvz., tokius A. Baranausko terminus: *raštėlis* (raidė), *siaudis* (priebalsis), *lankstygalis* (galūnė), *savivardžiai daiktavardžiai* (tikriniai daiktavardžiai), *skundlankis* (galinin-kas); Jauniaus: *tarsnis* (garsas), *santara* (priebalsis), *santaikà* (sintaksė), *apysaka* (tarinys), *apskūstinis* (galininkas) ir t. t.

Net daugelis šiandien visuotinai vartojamų gamtos ir matematikos mokslų terminų yra Jablonskio darybos, pvz.: *deguonis*, *dauginamasis*, *daugiklis*, *sandauga* ir kt.

Visą savo gyvenimą J. Jablonskis rūpinosi ir rašybos sunorminimu bei suvienodinimu. Jo pastangomis prigijo dvibalsių *ie* ir *uo* rašymas vie-toj kitų rašomų *i* ir *ū*. Jis įvedė ir *ū* (ilgojo) žymėjimą šalia jau anksčiau įsigalėjusio *y*. Kai kurie jo siūlymai neprigijo, pvz., rašymas *vezdamas*, *mezdamas*.

Negalima nepaminėti ir J. Jablonskio įnašo į lietuvių grožinės li-teratūros kūrinių kalbos ugdymą. Juk jis žymia dalim yra atvedės į lie-tuvių literatūrą rašytoją Žemaitę. Savo įžvalgiais taisymais bei nurodymais

Žemaitės kūrybą jis padarė prieinamą ir lengvai suprantamą visai Lietuvos visuomenei. Lietuvių grožinės literatūros kūrinių kalbos ūgiu jis yra sielojėsis visą gyvenimą.

Baigiant reikia priminti, kad kartu su visos lietuvių literatūrinės kalbos augimu ir tobulejimu visą laiką gerėjo ir turtėjo individuali J. Jablonskio raštų kalba. Jei jo raštų kalba pirmuoju jo veiklos dešimtmečiu maža kuo tesiskyrė arba ir visai nesiskyrė nuo kitų to meto kultūros veikėjų ar rašytojų kalbos, tai kuo toliau, tuo lengviau pastebimas jo kalbos ir stiliaus savitumas bei originalumas, kartais toks ryškus, kad jau iš vieno sakinio nesunku pajauti ir atspėti patį autorij. Toksai bruožas paprastai esti būdingas tik dideliems rašytojams, kurie yra padėjė daug pastangų, tobulindami savo kūrinių kalbą. Todėl neatsitiktinai J. Jablonskio kalbos pavyzdžiais įvairiuose kalbos mokslo ir kalbos praktikos darbuose operuojama lygiagrečiai su žymiausių rašytojų kalbos pavyzdžiais.

J. Jablonskio darbų įtaka dar ir šiandien gyvai jaučiama tiek lietuvių literatūrinės kalbos kultūros, tiek lietuvių kalbos mokslo kėlimo srityje.

РОЛЬ И. ЯБЛОНСКИСА В РАЗВИТИИ ЛИТОВСКОГО ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА

К. М. УЛЬВИДАС

Резюме

Конец XIX и начало XX вв. — чрезвычайно важный период в развитии литовского литературного языка. В то время наиболее интенсивно происходил и завершался процесс формирования литовской нации. Литовский литературный язык, начавший путь своего развития еще в середине XVI в., в этот период поднялся на новую ступень — на ступень развития национального литературного языка.

И. Яблонскис (1860—1930) в истории формирования литовского национального литературного языка занимает самое значительное место. Все свои знания и силы он посвятил оживлению и развитию литовского литературного языка, обогащению литовского языкоznания. Всей своей творческой деятельностью И. Яблонскис тесно связан с развитием литовского национального литературного языка.

Большая и самая значительная часть творческого наследия И. Яблонскиса опубликована в виде пятитомного издания сочинений¹ и двухтомного издания избранных сочинений².

¹ Jablonskio raštai (redagavo J. Balčikonis), 1—5, Kaunas, 1932—1936.

² J. Jablonskis, Rinktiniai raštai (sudarė J. Palionis), 1—2, Vilnius, 1957—1959.

Важнейшим источником лингвистических работ Й. Яблонскиса и критерием развивающегося им литовского национального литературного языка был литовский народный разговорный язык.

Почти весь период творческой деятельности Й. Яблонскиса совпал с периодом формирования литовского национального литературного языка. Таким образом, он сам мог непосредственно наблюдать процесс формирования литовского национального литературного языка и активно воздействовать на этот процесс. Следует подчеркнуть, что это воздействие, имея в виду большую эрудицию, глубокую интуицию и чутьё языковеда, было очень плодотворным и значительным. В то время в Литве не было другого такого энергичного, так хорошо теоретически подготовленного и с такой страстью работающего языковеда, как Й. Яблонскис. В этом отношении он далеко превосходил двух других выдающихся литовских языковедов — А. Баранаускаса и К. Яунюса, которые не сумели глубже понять живых и широких интересов формировавшейся литовской нации. Даже самый молодой представитель этой выдающейся четвёрки литовских языковедов — К. Буга — в этом отношении не мог сравняться с Й. Яблонским. В то время, как А. Баранаускас и особенно К. Яунюс с К. Бугой штурмовали вершины лингвистической науки и новостью или оригинальностью своих выводов удивляли как русских, так и западноевропейских языковедов, Й. Яблонскис не отрывался от повседневной языковой практики, очень много внимания уделяя вопросам культуры речи. От оперативного, научно обоснованного решения этих вопросов во многом зависел путь дальнейшего развития литовского литературного языка.

Хотя во всех работах Й. Яблонскиса преобладает реальность и практичность, однако неправомерным было бы считать Й. Яблонскиса лишь языковедом практиком, как это часто случалось и случается. Й. Яблонскис несомненно является наиболее продуктивным языковедом практиком во всей истории литовского литературного языка. Но, как А. Юшка изо всех литовских языковедов является самым выдающимся лексикографом, К. Яунюс — фонетистом, К. Буга — компаративистом этимологом, акцентологом и лексикологом, так Й. Яблонскис до сих пор остается непревзойденным синтаксистом.

Таким образом, Й. Яблонскис является не только языковедом практиком, но и теоретиком.

Можно смело утверждать, что все грамматические труды Й. Яблонскиса, вышедшие из печати в виде отдельных книг³, сохраняют, если не всегда практическое, то, по крайней мере, теоретическое и историческое значение. Во всем творческом наследии Й. Яблонскиса грамматические труды занимают самое важное место. Они в большей степени, чем дру-

³ Имеются в виду следующие работы Й. Яблонскиса: 1) *Lietuviškos kalbos gramatika ... Petras Kriausaitis*. Tilžėje 1901; 2) *Rygiškių Jono Lietuvijų kalbos sintaksė pirmoji dalis*, Seinai, 1911; 3) *Rygiškių Jono Lietuvijų kalbos gramatika ... Kaunas*, 1922 (Первое издание этой книги — P. Kriausaičio ir Rygiškių Jono Lietuvijų kalbos gramatika, Vilnius, 1919); 4) *Rygiškių Jono Lietuvijų kalbos vadovėlis*, Kaunas, 1925; 5) *Rygiškių Jono Linksmiai ir prielinksmiai*, Kaunas, 1928.

гие работы Й. Яблонскиса, способствовали распространению и укреплению фонетических, орфографических, морфологических и синтаксических норм литовского литературного языка.

Большим преимуществом в творческой деятельности Й. Яблонскиса является то, что он сумел усмотреть, отличить и выявить в процессе развития литовского национального литературного языка самое живущее и прогрессивное. Все, что препятствовало этому процессу, он немедленно устранил. Й. Яблонскис хорошо понимал, что жаргонизмами засоренный язык церковной литературы не может послужить основой литовского национального литературного языка. Жаргонными элементами языка церковной литературы в конце XIX и начале XX вв. изобиловал язык литовской клерикальной печати. От последнего ничем существенным не отличался и язык буржуазно-либеральной печати, который, хотя и ориентирован на западноаукштайтский (сувалькийский) диалект, все-таки ещё нуждался в нормировании и усовершенствовании. Одним словом, в письменном литовском языке конца XIX и начала XX вв. целыми сериями встречались такие варваризмы или неудачные лексические новообразования, как *parédkas* (ср. *порядок*, в современном литовском литературном языке *tvarka*), *tavoras* (ср. *товар*, в совр. лит. литер. яз. *prekė*), *metturgis* (ср. *ярмарка*, немецкое *Jahrmarkt*, в совр. лит. литер. яз. *prekymetis*), *nabašninkas* (ср. польское *nieboszczyk*, в совр. лит. литер. яз. *velionis*), *rymionis* (ср. *римлянин*, польское *rzymianin*, в совр. лит. литер. яз. *roménas*), *kritikavoti* (ср. *критиковать*, польское *krytykować*, в совр. лит. литер. яз. *kritikuoti*), *šenavojimas* (ср. *шанование*, польское *szanowanie*, в совр. лит. литер. яз. *gerbimas*), ар *šviestūnas* 'интеллигент' (в совр. лит. литер. яз. *šviesuolis, inteligenčias*), *sandarbininkas* (ср. *сотрудник*, в совр. лит. литер. яз. *bendradarbis*), *antgalvis* (ср. *заглавие*, польское *na(d)glówek*, в совр. лит. литер. яз. *antraštė*), *mokslinyčia* 'школа' (в совр. лит. литер. яз. *mokykla*), *mokslinčius* 'учёный' (в совр. лит. литер. яз. *mokslininkas*) и т. д., такие солецисмы, как *einu ant vatkalo* (ср. *иду на вокзал*, в совр. лит. литер. яз. *einu į stotį*), *jis mokėjo ne brangiau trijų rublių* (ср. *он платил не более трех рублей*, в совр. лит. литер. яз. *jis mokėjo ne daugiau kaip tris rublius*), *jis važinėja šiltuose kailiniuose* (ср. *он ездит в теплой шубе*, в совр. лит. литер. яз. *jis važinėja apsivilkęs šiltais kailiniais*), *atsiduoda nuomonė* *malūnas* *mieste Radviliškyje* (ср. *отдается внаём мельница в гор. Радвилишкис*, в совр. лит. литер. яз. *išnuomojamas malūnas Radviliškyje*), *kalbėti prigimtoje kalboje* (ср. польское *mówić w oczystym języku, говорить на родном языке*, в совр. лит. литер. языке *kalbėti gimtaja kalba*) и т. д.

С подобным засорением литовского литературного языка Й. Яблонскис вел решительную борьбу, и надо признать, что эта борьба была успешной.

Й. Яблонскис внёс большой вклад в литовскую терминологию. В период формирования литовского национального литературного языка ощущался большой недостаток в терминах отдельных отраслей нау-

ки. Наряду с такими (сегодня в качестве единых терминов укрепившимися) словами, как *mokykla* 'школа', *ligoninė* 'больница', *turinys* 'содержание', *ispūdis* 'впечатление', *itaka* 'влияние' и многих других, употреблялось по несколько вариантов. Интересно то, что И. Яблонскису лучше, чем кому-либо другому, удавалось изо всех этих вариантов подбирать самые удачные — как раз такие, которые легче всех прививались в литературном языке.

Еще и сегодня чувствуется благотворное влияние И. Яблонскиса на литовскую терминологию. Именно он образовал и привил большую часть всех сегодня употребляемых литовских грамматических терминов, например, таких, как *vardininkas* 'именительный падеж', *kilmininkas* 'родительный падеж', *galininkas* 'винительный падеж', *vietininkas* 'местный падеж', *asmenavimas* 'спряжение', *vienaskaita* 'единственное число', *esamasis*, *būtasis kartinis*, *būtasis dažninis*, *būsimasis laikas* 'настоящее, прошедшее однократное, прошедшее многократное, будущее время', *jungtukas* 'союз', *jaustukas* 'междометие', *prielinksnis* 'предлог', *veiksnys* 'подлежащее', *tarinys* 'сказуемое', *pažymintys* 'определение', *papildinys* 'дополнение' и т. д.

Термины образовывались и другими литовскими языковедами (А. Баранаускасом, К. Яунюсом), но очень неудачно. Многие из этих терминов не только необоснованы законами словаобразования литовского языка, но и совершенно непонятны, ср., например, такие новообразования А. Баранаускаса, как *raštėlis* 'буква', *siaudis* 'согласное', *lankstygalis* 'окончание', *skundlankis* 'винительный падеж'; К. Яунюса: *tarsnis* 'звук', *santara* 'согласное', *santaika* 'синтаксис', *apysaka* 'сказуемое', *apskustinis* 'винительный падеж' и т. д.

И. Яблонским образовано много до сих пор употребляемых терминов по математике и естествознанию, напр.: *deguonis* 'кислород', *dauginamasis* 'умножающий', *daugiklis* 'множитель', *sandauga* 'произведение' и др.

Значительный вклад И. Яблонскиса и в область орфографии литовского языка. Неудобные ī и ū он заменил более удобными ie и uo. Им введен и ū (наряду с ū).

И. Яблонскис всю жизнь заботился о росте литовской художественной литературы. Он тщательно редактировал сочинения писательницы Жямайте и этим сделал их доступными для общественности.

Благотворное влияние работ И. Яблонскиса и сегодня наблюдается как в языковой практике, так и в литовском советском языкознании.